

Ю.М. Мостовой, д.м.н., професор, завідувач кафедри пропедевтики внутрішньої медицини
Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова

ANAMNESIS VITAE:

*до 80-річчя кафедри пропедевтики внутрішньої медицини
Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова*

Стрілки годинника не зупиняються ні на мить, перетворюючи секунди на хвилини, хвилини на години, години на дні та, відповідно, роки... Дивовижна річ - час... Саме час, з одного боку, є певною мірою виміром істини, з другого боку, час стирає з людської пам'яті багато з того, що колись здавалося вагомим і навіть неповторним.

Стирається безліч деталей, нюансів, дрібниць, малих та великих перемог і поразок, залишаючи в людській пам'яті певні, знову ж таки, деталі, нюанси, малі чи великі перемоги, які чомусь закарбувалися в ній. Закарбувалися і все! Бо хтось про них цікаво розповів, хтось вчасно про них написав і хтось доречно переповів...

Ці думки у мене виникли тоді, коли я, повертаючись на кілька десятиріч назад, намагався відтворити 80-річну історію кафедри пропедевтики внутрішньої медицини Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова.

Першу спробу я зробив 20 років тому, коли відзначали 60-річчя кафедри. Не один місяць провів в архіві та бібліотеці університету, спілкувався з тими, хто працював і добре пам'ятав історію кафедри. Також вдалося віднайти унікальні, як на мене, документи, фотографії; відтворити образи та постаті осіб, які працювали в різні роки на кафедрі; описати низку знакових подій. Результатом цієї клопіткої і наполегливої праці став історико-документальний нарис.

Але ж скільки всього стерлося з пам'яті назавжди...

підгрунтя, методичну та матеріальну бази — від методички до стільця. Були закладені основи, які дали початок новим напрацюванням. Професор Б.С. Шкляр разом із колегами проводив засідання обласного терапевтичного товариства, показові клінічні розгляди. Він блискуче читає лекції як для студентів, так і для лікарів. ...Розпочинається активна наукова робота, співпраця з іншими кафедрами. Виходять статті в престижних журналах, та все перериває війна.

У 1944 р. після визволення м. Вінниці від фашистських загартників кафедру знову очолює професор Б.С. Шкляр. Його помічником стає доцент В. А. Соф'їн — представник Московської школи терапевтів, учень професора С.П. Образцова. Консультуючи хворих у поліклініці Вінницької обласної клінічної лікарні ім. М.І. Пирогова, Б.С. Шкляр звертає увагу на професійно написані виписки та направлення. Б.С. Шкляр пише листа В.А. Соф'їну, в якому запрошує його на співбесіду. Після зустрічі доля чудового лікаря була вирішена — він стає співробітником Вінницького медичного інституту.

У 1949 р. професор Б.С. Шкляр видає підручник «Діагностика внутрішніх захворювань».

Згодом цей підручник був перевиданий 6 разів, за його програмою навчаються студенти всіх вищих медичних навчальних закладів СРСР. Підручник Б.С. Шкляра — справжня терапевтична легенда. У 1950 р. професор Б.С. Шкляр очолює кафедру факультетської терапії.

Він стає фундатором Вінницької терапевтичної школи. Його учні Р.Й. Мікуніс, В.К. Серкова, Ю.М. Головцев, Б.О. Зелінський, М.Г. Шверда згодом стануть професорами та очолять кафедри університету. І це високоосвічена людина, яка розуміється в історії, мистецтві, літературі. Як доказ — повість «Лоскутки життя», виданню якої сприяла наша кафедра, адже цей твір десяток років пролежав у рукописі і ми його врятували, коли ці «папірці» були викинуті на смітник.

Б.С. Шкляр

Період створення кафедри, а це 1936 р., звичайно пов'язують із постаттю професора **Бориса Соломоновича Шкляра**.

Саме він згуртував навколо себе лікарів терапевтичного відділення Вінницької обласної клінічної лікарні ім. М.І. Пирогова, які в той час в основному і були викладачами кафедри. Можна лише собі уявити, скільки зусиль було зроблено для того, щоб створити, не маючи ніякого

А що залишилося в пам'яті від професора М.Ю. Мілімовки, який змінив на посаді Б.С. Шкляра?

Сьогодні про нього пам'ятають одиниці. А свого часу саме з його іменем пов'язували низку новацій. Саме він звернув увагу на проблеми психосоматики при захворюваннях внутрішніх органів і почав практикувати гіпноз. М.Ю. Мілімовка за власні кошти придбав дефібрилятор, який почали застосовувати при порушеннях ритму серця. Саме професор М.Ю. Мілімовка та його учні на базі санаторію «Хмільник» почали вивчати властивості радону, торф'яної грязі Війтівецького родовища, що стало основою для розвитку цілого напрямку в реабілітології. У 1959 р. він видає монографію «Профілактика та лікування ускладнень інфаркту міокарда». Разом з ним працюють видатні педагоги, це в першу чергу Р.І. Бойдик, В.К. Довгаленко, М.Г. Казаков, П.В. Ковальчук, М.І. Рибніков, — саме вони створили добру славу пропедевтичній школі нашого університету. Кафедра у той час розміщувалася на базі Залізничної лікарні, і колектив доклав багато зусиль щодо розвитку медичної служби Південно-Західної залізниці. Але це лише верхівка айсберга...

Кафедра пропедевтики в 1970-ті роки працювала під керівництвом професора І.А. Рибачука

І знову нова база, переїзд до щойно збудованої в 1971 р. Вінницької міської клінічної лікарні № 4 (нині — Вінницька міська клінічна лікарня № 1).

Робота кафедри в цей час асоціюється зі становленням ургентної кардіології у м. Вінниці. Створюється інфарктний блок, а у 1973 р. виконується перша електростимуляція серця. Електрод був виготовлений із телефонного кабелю, на кінці якого встановлена пластинка з некорозійної сталі. Цей пристрій усій Україні на одній із конференцій був продемонстрований М.І. Амосовим. У 1976 р. виконується перша парна стимуляція серця. Пристрій для стимуляції серця, який створили вінницькі вчені, отримав золоту медаль ВОНТ. На кафедру приходять молоді викладачі Л.П. Солейко, В.І. Денесюк, І.С. Афанасюк та ін. Вони докладають багато зусиль до вдосконалення як педагогічного процесу, так і науково-лікувальної роботи. І.А. Рибачук, до речі, — перший випускник Вінницького медичного інституту, який став професором, він обіймає посаду обласного терапевта, випускає підручник «Діагностика внутрішніх хвороб з доглядом за хворими». Знову ж таки, скільки всього, що робилося в той час, залишається за кадром?.. Але, думаю, ці позакадрові деталі та нюанси, буденна робота і створюють історію.

У період 1981-1993 рр. кафедру очолює професор М.Б. Шкляр — син засновника кафедри. У 1971 р. він суттєво доповнює і перевидає підручник «Діагностика внутрішніх болезней». М.Б. Шкляр — організатор і перший завідувач кафедри терапії удосконалення лікарів у м. Хмельницькому. Науковим пріоритетом кафедри залишається кардіологія. Розпочинаються клінічні випробування нових лікарських препаратів, упроваджується черезстравохідна стимуляція передсердь, вивчається ефективність реабілітаційних заходів при ішемічній хворобі серця. Разом з досвідченими викладачами І.С. Афанасюком, П.В. Ковальчуком починають співпрацювати І.П. Алексеева, Л.В. Кульчевич (дисертантка М.Б. Шкляра). На кафедру приходять працювати Ю.М. Мостовой, В.М. Дергун, А.І. Сінчук (дисертант М.Б. Шкляра), О.К. Откаленко. У період 1980-1990 рр. видається низка ключових медичних матеріалів, упроваджуються нові форми позааудиторної роботи, зокрема у 1986 р. з'являється терапевтична вікторина «Пропедевт-шоу», яка згодом стала візитною картою кафедри.

Тривалий час завідувачем навчальної частини кафедри є доцент Л.П. Солейко. Співробітниками кафедри у 1984 р. була розроблена методологія викладання курсу «Догляд за хворими». Л.П. Солейко і досі працює на кафедрі, її енергії і креативності можуть позаздрити викладачі нинішнього покоління. Доцент Л.П. Солейко, мабуть, як мало хто у нашій державі, вміє вміло поєднати медицину з історією та мистецтвом. Результатом цього є низка її унікальних праць, а саме «Професор Федор Меринг: возвращение в историю отечественной науки» (2005) та «Медицина в літературі та живописі» (2007). Тривалий час на кафедрі віддано працює доцент О.К. Откаленко. Саме він розпочав роботу з іноземними студентами, а потім довго опікувався лікарями-інтернами.

Сучасний період... Я його називаю сучасним, хоча вже 20 р. як кафедру очолює автор цієї публікації (з 1994 року). І хоча все відбувалося ніби як на моїх очах і при мені, а скільки всього вже забуто і не згадається ніколи.

На кафедрі на той час працював дуже потужний склад викладачів, більшість із яких є вихідцями із практичної охорони здоров'я, тобто вони були не тільки чудовими педагогами, але й дуже професійними лікарями. Це доцент І.П. Алексеева, доцент Л.В. Кульчевич, доцент О.К. Откаленко, В.М. Дергун та представники старої пропедевтичної школи В.П. Довгаленко, І.П. Апон, Н.П. Ткаченко, Л.С. Тодосієнко.

Кафедра вкотре переходить на нову базу. А це облаштування і все, що з ним пов'язано. У зв'язку з новими навчальними програмами, збільшенням набору студентів розширюється штат кафедри. З'являються молоді асистенти Т.В. Константинович, Г.І. Томашкевич, Т.В. Ткаченко, Г.В. Демчук, Н.С. Слепченко, на кафедру переходять А.Г. Степанюк, Н.О. Пентюк, згодом її асистентами стають М.В. Овчарук, О.О. Вільцанюк, О. В. Денесюк.

Головне, що ми зберегли і продовжили традиції наших попередників. Час не стоїть на місці, медицина стрімко розвивається, і ми маємо встигати за цими процесами і якнайшвидше давати студентам те нове, що є сьогодні актуальним та важливим. У зв'язку з цим як в основну, так і в позааудиторну

роботу вносимо корективи. Як сьогодні викладати методику обстеження кардіологічного хворого, якщо не ознайомити його з коронарографією чи холтеровським монітуванням? Чи як нинішньому студенту розповісти про обструктивний синдром, не показавши, як працює комп'ютерний спірограф, небулайзер? І так з кожним розділом терапії... І все це поряд з базовими знаннями, які слід викладати.

Однією з найважливіших складових діяльності кафедри є лікувально-консультативна робота, яка проводиться на базі Вінницької міської клінічної лікарні № 1. Це багатопрофільна клінічна лікарня, в якій функціонують кардіологічне, терапевтичне, пульмонологічне, гастроентерологічне та реанімаційне відділення. В усіх цих відділеннях працюють співробітники кафедри.

Кафедра є ініціатором дуже багатьох революційних починань у нашому місті. Так, наприклад, ми ще в 90-ті роки ХХ ст. створили Вінницьке міське терапевтичне товариство і з того часу кожного місяця проводимо засідання, розглядаючи найактуальніші питання терапевтичної діяльності.

За нашої ініціативи і підтримки місцевої влади (на той час Вінницьким міським головою був В. Б. Гройсман) у м. Вінниці був створений кардіохірургічний блок, на базі якого сьогодні працює регіональний кардіологічний центр.

На базі нашої клініки проходять постійні школи-семінари з пульмонології, кардіології, гастроентерології, на яких ми представляємо основну інформацію для лікарів загальної практики, у першу чергу матеріали державних узгоджувальних документів. Ми доклали дуже багато зусиль до проведення у м. Вінниці I З'їзду пульмонологів та фізятрів України (1993), першої в Україні школи антибактеріальної терапії (1996).

У 2014-2015 рр. ми розробили концепцію і впровадили муніципальну програму «Гіпертонія», завдяки якій тисячі вінничан змогли придбати ліки за мінімальними цінами.

Уже впродовж більше 20 років традиційно в середині березня ми проводимо терапевтичні конференції для практикуючих лікарів. Вони добре відомі на теренах нашої держави. Немає жодного провідного вченого України, який би за всі ці роки хоча б раз не виступив на них із доповіддю. На такі конференції приїждять лікарі з різних куточків України, і ми горді тим, що організуємо їх на високому міжнародному рівні.

Ще одне важливе впровадження для лікарів України від нашої кафедри — це довідник-посібник «Сучасні класифікації та стандарти лікування захворювань внутрішніх органів. Невідкладні стани в терапії», який був перевиданий

уже 20 разів. Він був створений за зразками найсучасніших довідкових видань світу. В його основі лежать матеріали державних та міжнародних узгоджувальних документів, які ми коментуємо і пояснюємо. По суті, ми створили малу терапевтичну енциклопедію.

Наукова робота кафедри — це ще один великий розділ її діяльності! За останні роки захищено 15 кандидатських та 2 докторські дисертації, у роботі знаходяться 1 докторське і 5 кандидатських досліджень.

Захистивши послідовно кандидатську та докторську дисертації, пройшли шлях від асистента до професора Т.В. Константинович та Л.В. Распутіна, які вже виховують своїх учнів, тим самим зберігаючи традиції нашої школи. Доцентами кафедри стали Г.І. Томашкевич, Т.В. Ткаченко, Г.В. Демчук, Н.С. Слєпченко, М.В. Овчарук, О.О. Вільцанюк. Особливо хочу відзначити доцента Г.І. Томашкевича, яка вже багато років сумлінно виконує обов'язки завідувача навчальної частини. І якщо кафедру «не штормить», значить, начальник «штабу» на своєму місці. Дуже плідно працюють на кафедрі такі спеціалісти, як доктор медичних наук Н.О. Пентюк, доценти А. Г. Степанюкта О.В. Денесюк.

Співробітниками кафедри було видано сотні статей, написано десятки монографій. Що, з моєї точки зору, найбільш вагомим? Ми стали одними із перших в Україні вивчати фармакоекономіку та фармакоепідеміологію і в результаті у 2003 р. нами була видана книга «Фармакоепідеміологічні та фармакоекономічні дослідження в медицині». Також ми одними із перших у нашій державі почали досліджувати психосоматичні зміни при захворюваннях внутрішніх органів, результатом чого стало видання методичних рекомендацій «Соматопсихічні розлади у клініці внутрішніх хвороб» (співавтор Т.В. Константинович). Ми перші в державі провели повну адаптацію опитувальника SF-36 щодо оцінки якості життя (Ю.В. Бабійчук). Ще на початку другого тисячоліття почали вивчати проблему коморбідності, результатом чого стала книга «Особливості клінічного перебігу та лікування захворювань серця на тлі хронічних неспецифічних захворювань легень», яка була видана у 2005 р. (співавтор Л.В. Распутіна). Кафедра займається вивченням проблем модифікації способу життя, що відображено у книзі «Куріння як медична та культурна проблема» (2006; співавтор Н.С. Слєпченко).

У 2012 р. ми разом з В. О. Кучером видали дуже цікаву книгу про науковий та життєвий шлях нашого земляка, лауреата Нобелівської премії Зельмана Ваксмана під назвою «У истоках антибиотикотерапии». Вагому працю створили О. В. Солейко, Л.П. Солейко та співавтор, видавши у 2014 р. книгу «Синдром недиференційованої дисплазії сполучної тканини». Також заслуговує уваги праця доцента А.Г. Степанюка «Артеріальна гіпертензія, ішемічна хвороба серця, серцева недостатність: діагностика, клініка, лікування» (2012). Я міг би назвати ще низку монографій, які ми створили за останні роки, але на цьому поки що зупинимось.

У період 2014-2015 рр. ми запропонували новий формат подачі інформації про державний узгоджувальний документ —

кишенькові довідники. Ми їх ще називаємо «малі медичні поліграфічні форми».

Такі довідники одразу набули популярності серед лікарів України. Це довідники з негоспітальної пневмонії, бронхіальної астми, хронічного обструктивного захворювання легень, артеріальної гіпертензії, небулайзерної терапії.

Співробітники кафедри постійно беруть активну участь у світових та європейських конгресах, на базі нашої кафедри проводяться міжнародні клінічні

дослідження.

Як ми готуємося до ювілею?

1. У грудні 2015 р. було проведено наукову конференцію молодих учених кафедри, на якій заслухали 12 доповідей аспірантів, клінічних ординаторів та магістрантів.

2. У січні 2016 р. відбулася науково-практична конференція за участю лікарів клініки. Керівниками робіт були куратори відділень, а доповіді робили лікарі.

3. У лютому цього року була проведена конференція за участю співробітників кафедри «Вибрані лекції з терапії», на якій були представлені найкращі роботи. Усі ці події висвітлювалися місцевим та обласним телебаченням.

4. У березні планується проведення традиційної науково-практичної конференції «Терапія 2016: сучасні досягнення».

5. Звернулися до випускників Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова з проханням написати нам свої спогади про кафедру пропедевтики. Отримали близько 100 листів. Створили унікальну книгу спогадів, яку

назвали «Аускультация пам'яті». Її презентація відбудеться 15 березня. За мотивами цієї книги була написана п'єса, прем'єра якої відбудеться цього ж дня.

6. Закінчуємо зйомки історико-документального фільму «Пропедевтика — минуле та сьогодення», в основу якого покладені унікальні документи починаючи з 1936 р., сотні фотографій різних років, кінохроніка минулого часу, інтерв'ю з цікавими особистостями. У фільмі ми намагалися відтворити атмосферу минулого та сьогодення.

7. Поновили емблему кафедри.

От так і готуємося...

Становлення та зростання будь-якої кафедри неможливе без динамічного розвитку університету в цілому. Останні десятиріччя ознаменувалися тим, що наш Вінницький медичний інститут став університетом, має статус національного. Його авторитет на теренах України та за кордоном дуже високий. Це, безумовно, пов'язано з іменем його ректора — академіка НАМІ України, професора В.М. Мороза та його команди. І ми щасливі, що є членами цього шанованого потужного колективу.

А на завершення хочу сказати слова, які я написав ще 20 років тому, але вони не втратили і, мені здається, ніколи не втратять своєї актуальності: **«Велика відповідальність лежить на кафедрі пропедевтики внутрішньої медицини, бо ми вчимо терапевтичній азбуці, ми вперше підводимо майбутнього лікаря до хворої людини, ми перші беремо руку студента в свою руку і прикладаємо її до серця страждаючого.»**

Багато чого ми робимо перші. До нас це робили наші попередники. Поки ми будемо пам'ятати їх, до тих пір будуть існувати традиції професіоналізму, гуманності, великої відповідальності за справу, яку ми робимо».

Співробітники кафедри у музеї ім. М.І. Пирогова (2016 р.)